

Petru BUTUC

Leova

Localități. Oameni. Tradiții

Leova. Localități. Oameni. Tradiții (Chișinău-Iași, 2019) este titlul monografiei semnate de Anatol Eremia, doctor habilitat în filologie, profesor cercetător, coordonator științific la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Chișinău. Este o carte despre istoria localităților din raionul Leova, dar și un studiu de toponimie românească din Basarabia. Acestui volum i-au precedat altele două similare: *Cahulul în timp și spațiu* (Chișinău, 2007) și *Cantemir: istorie și actualitate* (Chișinău, 2016).

Anatol Eremia este un reputat lingvist din Republica Moldova, specialist în onomastică, dar cu ample și profunde cunoștințe în domeniul științifice adiacente, ca istorie, geografie, etnologie etc., pe care le-a îmbrățișat pentru a trata diverse probleme de toponimie și antroponomie românească. Drept rezultate ale cercetărilor complexe, pe bază de fapte și informații din diferite domenii, sunt cele 30 de cărți (monografii, broșuri, dicționare, ghiduri normative și documentar-informative) și peste 450 de articole științifice și de popularizare a științei onomastice, publicate de autor în revistele de specialitate din țară și de peste hotare.

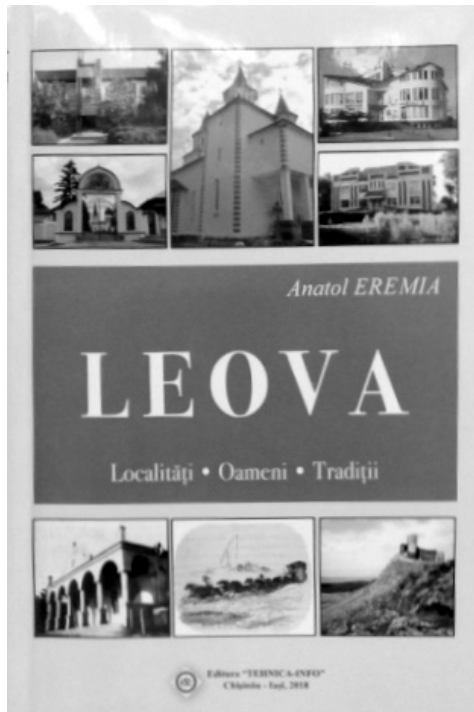
Problemele și aspectele abordate în studiul recent se axează pe apariția și dezvoltarea localităților, atestările documentare (inițiale și ulterioare), patrimoniul lor economic, social și cultural, originea denumirilor care le desemnează etc. Despre orașul Leova aflăm că este una dintre cele mai vechi localități basarabene. Apare menționat pentru prima dată în hrisovul din 23 ianuarie 1496, prin care Ștefan cel Mare confirmă slugii sale Leva și fraților acestuia ocina de cumpărătură de pe râul Sărata. Acest Leva, notat în documente și Leua, este eponimul denumirii orașului Leova. Numele de persoană *Leva* (*Leua*) reprezintă

o variantă a prenumelui *Leo*, prescurtare a lui *Leon*, hipocoristic al lui *Leonte*. Se presupune că actualul oraș Leova continuă prezența în timp a târgului Sărata de pe Prut, atestat în anul 1489.

Istoria orașului este prezentată precum urmează: târgul Sărata și satul Leua, precum și multe alte sate și moșii de pe râul Sărata, sunt frecvent menționate în documentele din sec. al XVI-lea și al XVII-lea; un pod peste Prut, în dreptul târgului Leova, este amintit într-un document din anul 1670; Leova este arătată ca

localitate de hotar între Bugeac și ținutul Lăpușna-Orhei în anul 1775; Conдика funciară din 1803 localizează târgul Leova în ținutul Codrului, moșia locală fiind stăpânită de logofătul Costache Ghica; în 1830 târgul Leova este trecut în categoria orașelor basarabene, devenind centru administrativ de ținut; în 1864, orașenii și locuitorii din așezările rurale din vecinătate sunt împroprietăriți cu pământ de vecie (răzeșii), la reforma agrară realizată de A. I. Cuza; Leova, oraș cu 4877 de locuitori, în 1879.

După unirea Basarabiei cu România în 1918, constată autorul, orașul capătă noi perspective de dezvoltare: se deschid câteva școli de cultură generală și o școală de meserii, s-a introdus iluminarea străzilor din oraș, pe Prut s-a intensificat navigația cu șleपुरi și vaporete; s-au efectuat lucrări de amenajare a parcului din oraș. În anii de până la război, orașul dispunea de un spital, o sală de teatru, o tipografie, funcționau 3 școli, 2 biblioteci, mici întreprinderi industriale și de produse alimentare. În anul 1941 orașul avea 1200 de case și o populație de aproximativ 4000 de locuitori.

Nu lipsesc nici evenimentele de tristă amintire din anii postbelici: seceta și foametea organizată de autoritățile regimului totalitar stalinist, arestările și condamnările la închisoare a oamenilor nevinovați, deportările în Siberia a celor mai buni gospodari de prin satele și orașele acestui raion.

În lucrare pot fi găsite date informative importante și micromonografiile celorlalte localități, cele mai vechi fiind: Tigheci (1436), Covurlui (1445), Borogani (1765), Sărățica Veche (1774), Hănăseni (1793), Sărata-Răzeși (1779), Tochile-Răducani (1864), Filipeni (1878) ș.a. Documentele istorice probează existența în cuprinsul acestui areal a unor sate foarte vechi, unele dispărute deja: Măneștii (1436), Călineștii (1441), Leuștenii (1495), Mădoieștii (1502), Seliștea (1508), Rădenii (1542), Stângăcenii (1533), Tomeștii (1529), Luceanii (1559), Ușereștii (1580), Vlădeștii (1604), Urecheștii (1617) ș.a. Sunt aduse și dovezi de ordin arheologic precum că pe teritoriul sud-vestic prutonistean au existat numeroase așezări geto-dacice, ale căror urme au fost descoperite în preajma satelor de astăzi, precum Filipeni, Sărăteni, Tigheci, Cazangic, Borogani. Purtătoarea culturii materiale Cucuteni, identificată în zonă, a fost populația autohtonă din epoca preistorică a românilor.

De mare valoare sunt notele informative din preambulul fiecărei micromonografii a localităților, de genul: *Filipeni*, sat, reședință de comună, situat pe valea râului Sărata, afluent de stânga al Prutului. Atestat documentar în anul 1878. Distanțe: 8 km până la Leova, 118 km până la Chișinău. Coordonate geografice: 46°26'11" lat. N, 28°19'33" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 78 m. Suprafața satului – 2,9 km². Suprafața totală a teritoriului comunei – 38 km². Gospodării individuale: 933 (1989), 931 (2004), 954 (2014). Populația – 3312 loc. (1989), 3271 loc. (2004), 3501 loc. (2014). Stație de cale ferată la Iargara (32 km). *Sărata-Răzeși*, sat, reședință de comună, situat pe malul stâng al Prutului, la vărsarea râului Lăpușna în Prut. Datat cu anul 1775. Distanțe: 20 km până la Leova, 90 km până la Chișinău. Coordonate geografice: 46°36'54" lat. N, 28°15'53" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 75 m. Suprafața satului – 1,18 km². Suprafața teritoriului comunal – 21,1 km². Gospodării individuale – 461 (1994), 457 (2004), 375 (2014). Populația – 1410 loc. (1994),

1369 loc. (2004), 1242 loc. (2017). Stație de cale ferată la Iargara (49 km).

Pentru toate localitățile sunt indicate obiectivele economice edilitare, sociale și culturale: întreprinderile și organizațiile agrare și agroindustriale, suprafața terenurilor agricole (arabil, cu vii și livezi), centrele medicale, instituțiile de învățământ preuniversitar și preșcolar (gimnaziile, liceele, școlile, grădinițele de copii), așezămintele de cultură (casele și căminele culturale, bibliotecile, muzeele), unitățile de prestări servicii, monumentele istorice, monumentele memoriale și de cult religios (bisericile, casele de rugăciune) etc.

La fel ca în toate edițiile de tip enciclopedic, și în acest studiu sunt prezentate biografic personalitățile istorice din localitățile din raion, oamenii politici și de stat, oamenii de știință și cultură, fruntașii vieții publice, care au fost și care sunt: Valeriu Cupcea, Ion Teodorovici, Petre Teodorovici, Valeriu Matei, Iurie Matei, Argentina Cupcea-Josu, Albina Dumbrăveanu, Ion Butmalai, Tudor Florența, Dorian Boguță, Igor Cașu, Ion Macovei, Petru Oistric, Grigore Musteață, Victor Peicov, Irina Rusu, Ion Ștefăniță, Iulia Țibulschi, Dumitru Băluță, Vasile Gârneț ș.a.

N-au fost date uitării, bineînțeles, entitățile onomastice. Numele de localități și principalele nume de locuri din hotarul satelor sunt explicate etimologic, structural-derivațional, geografic-teritorial. Sunt înregistrate și prezentate alfabetic numele de familie frecvente în localitățile cercetate. Prin acest compartiment, studiul de față face parte din seria monografiilor consacrate fondului onomastic național: *Patrimoniul toponimic românesc. Arealul Cahul* (2016), *Patrimoniul toponimic românesc. Arealul Cantemir* (2016), *Patrimoniul toponimic românesc. Arealul Leova* (2018).

Pentru realizarea acestor lucrări, autorul, timp de 35 de ani a efectuat cercetări de teren în raioanele respective și, de ce să n-o spunem, în toate raioanele din Republica Moldova, precum și în localitățile cu populație românească din regiunile limitrofe ale Ucrainei (Odessa, Vinița, Cernăuți), teritoriile acestea totalizând un număr de circa două mii de sate și orașe. Un caz rarism, în felul său, un record demn de atenția instituției internaționale *Guinness*. Pentru un studiu complet,

autorul a cercetat colecțiile de documente istorice, materialele de arhivă, hărțile topografice, planurile de sate și moșii din diferite perioade istorice. Aceste surse i-au servit drept bază în procesul de fondare a tezaurilor de onomastică din cadrul Institutului de Filologie al A.Ș.M.: *Fișierul toponimic general* și *Cartoteca terminologiei entopice*.

Acum, pe masa de lucru a autorului, în stadiu de elaborare, se află o altă grandioasă monografie și anume un studiu lingvistic, istoric și geografic consacrat arealului onomastic *Câmpia Bălților*. Să-i dorim cercetătorului enciclopedist, lingvistului Anatol Eremia, mulți ani, sănătate, temeinice forțe de muncă și noi realizări științifice.